

Istorie și interculturalitate

History and Interculturality

Floriană Anca PĂUNESCU¹

Lavinia LĂPĂDAT²

DOI: 10.52744/AUCSFLSA.2022.01.06

Abstract:

O paradigmă predominantă a științelor sociale începând cu anii 90, adică folosită pentru a explica noua perspectivă asupra schimbărilor socio-culturale într-o lume trecătoare de la ordinea industrială la ordinea postindustrială și informațională, este cunoscută ca globalizare. Această paradigmă este recunoscută de mai mulți autori drept legitimă, urmași ai modernității, care au asistat la ascensiunea, căderea și falimentul spiritului burghez.

Cuvinte cheie: cultură, globalizare, stereotipuri, discurs esențialist, filozofic geografie

Abstract:

A dominant social science paradigm since the 1990s, that is, used to explain the new perspective on socio-cultural changes in a world transitioning from the industrial order to the post-industrial and informational order, is known as globalization. This paradigm is recognized as legitimate by several authors, descendants of modernity, who witnessed the rise, fall and bankruptcy of the bourgeois spirit.

Keywords: culture, globalization, stereotypes, essentialist discourse, philosophical geography

Moto: „A trăi și a lăsa și pe alții să trăiască...”

1.1. Antichitate și interculturalitate

Tema își propune să prezinte diferite etape și aspecte ale interculturalității în decursul „*timpului istoric*” începând cu antichitatea și ajungând până în contemporanitate.

Realizată obligatoriu, ordonat, necesar sau benevol, interculturalitatea și-a găsit expresia în geneza civilizațiilor, contactele între civilizații, existența statelor universale, în religiile universale, între care și

¹ Universitatea din Craiova.

² Universitatea din Craiova.

creștinismul, nașterea și evoluția unor popoare, între care și poporul român sau conviețuirea acestora cu alte etnii. Nu există în lume popor sau limbă pură.

În monumentală sa operă „Studiu asupra istoriei” Arnold J. Toynbee ajunge la concluzia că au existat în lume douăzeci și una de civilizații, din care șapte sunt încă în viață. Paisprezece s-au stins și din acestea cel puțin trei (cea egipteană, cea sumeriană și cea minoică) se cufundă până „în zorii istoriei”. Pe lângă societățile civilizate autorul identifică și peste 650 de societăți primitive, studiarea cărora i-a permis să formuleze anumite legi. Din cele douăzeci și una de civilizații, câteva sunt atât de strâns legate între ele, adică cu atâtea aspecte de interculturalitate încât sunt greu de stabilit preemțiunile. Mai mult, societățile socotite primitive sunt tot atât de vechi pe cât de vechi este neamul omenesc, iar un element permanent și fundamental de diferențiere între societățile primitive și civilizații nu a putut fi stabilit.¹

Pornind de la mutația societăților primitive în civilizații s-a constatat că această evoluție consistă în tranzația de la o condiție statică, la o activitate dinamică, efectuată într-un cadru organizat.

Statele universale - spații de interculturalitate

Statele universale, religiile universale, epocile istorice, sunt factori care unesc între ele civilizații care pot fi atât contemporane, cât și necontemporane în timp și spațiu. Statele universale se constituie după epoca de destrămare a civilizațiilor cărora le asigură unitatea politică, niciodată înaintea acestei epoci. Asemenea state sunt întotdeauna produse ale minorității creatoare care constituie condiția indispensabilă pentru instituirea și menținerea lor. Ele constituie de asemenea expresia unei restaurări importante într-un proces de dezintegrare care se manifestă prin pulsații succesive pe ritmul anarhie - restaurare. Odată constituite ca state universale, toate au crezut în „mirajul nemuririi”, între ele numărându-se și Imperiul Roman.

Istoria Imperiului Roman, care a însemnat statul universal al civilizației elene, a fost considerat de către generația care a instituit *pax romana*, înzestrat cu harul nemuririi. Tit Liviu scria, cu nestrămutată credință, despre „cetatea întemeiată pentru vecie”. Unele din aceste imperii au supraviețuit într-adevăr prin statele succesoriale, prin instituții, prin limbile moderne care au avut la bază limba lor clasică, prin religii, prin popoarele sau comunitățile etnice păstrate. Francul Clovis, de pildă, care a fost cel mai mare norocos dintre toți întemeietorii de state

¹ Toynbee, A., *Studiu asupra istoriei, Sinteză a volumelor I- IV de Somervell, D., C.*, București, Ed. Humanitas, 1997, p. 66-68.

succesorale barbare în urma destrămării Imperiului Roman, a căpătat îndată după convertirea sa la catolicism, titlul de proconsul și însemnele consulare de la împăratul Anastasie care domnea în Constantinopol. Și succesul lui Clovis se poate măsura prin aceea că nu mai puțin de optsprezece regi care au domnit în Franța, țara cucerită de el, au purtat în scurgerea vremii, numele regesc Louis (Ludovic), adică o variantă a numelui lui Clovis.²

Imperiul Roman, la fel ca alte state universale au creat și implantat instituții care au adus la interculturalitate.

Comunicațiile sunt în fruntea listei pentru că ele reprezintă instituția cheie de care depinde existența însăși a unui stat universal. Ele reprezintă instrumente de control politic asupra lor. Aceste linii imperiale vitale sunt multe făcute de oameni, cum sunt șoselele amenajate, dar includ și căi de comunicație „naturale”, adică fluvii, mări, stepe, toate acestea neputând fi căi eficiente de comunicare dacă nu sunt controlate de autorități. Ele includ și mijloacele de transport, care în multe cazuri au fost organizate în serviciul poștal imperial pentru menținerea controlului asupra tuturor provinciilor. În același timp un sistem de comunicație odată constituit a fost folosit de beneficiari pentru care n-a fost conceput. Cazurile au fost atât de numeroase încât putem considera o asemenea tendință ca ilustrând o „lege” istorică; comunicațiile au dus în cele din urmă la o unificare la nivel global.

Garnizoane și colonii

Posturile înaintate ale sprijinitorilor credincioși ai regimului imperial reprezintă parte integrantă din oricare sistem imperial de comunicații. Asemenea sprijinitori înarmați pot fi soldați în serviciul activ, veterani în retragere sau chiar civili. Prezența, îndemânarea și vigilența acestor străjeri asigură securitatea indispensabilă fără de care atât șoselele cât și podurile s-ar dovedi fără mare folos pentru autoritățile imperiale. Acest gând l-au avut împărații romani când au întemeiat colonii de cetățeni romani, dotate cu autonomie locală în ținuturi din cele mai îndepărtate, din Britania până în Mesopotamia, din Nordul Africii până în Europa centrală, inclusiv în Dacia.

Imperiul Roman a făcut masive colonizări cu locuitori din diferite provincii, în altele contribuind la interculturalitatea acestora. Garnizoanele militare permanente ajung să fie locurile în care se amestecă paznicii ținuturilor de graniță cu cetele războinice de barbari, care cu timpul se asimilează, mai întâi în domeniul tehnicii militare și ulterior în domeniul culturii.³

² Toynbee, A., op. cit., vol. VII- X, p. 14.

³ Toynbee, A., op. cit., p. 43.

Provinciile

Întocmai ca și garnizoanele și coloniile, provinciile au menirea de a păstra și apăra statul universal din care fac parte și de a păstra societatea al cărui cadru politic a ajuns să fie acest stat universal. Imperiul Roman este emblematic din acest punct de vedere, provinciile fiind menite să păstreze și să apere supremația puterii și să umple vidul politic rezultat în urma prăbușirii sau nimicirii fostelor state locale (vezi Dacia lui Decebal).

Capitalele

Capitalele statelor universale au reprezentat întotdeauna așezări prielnice pentru iradierea tuturor varietăților de influență culturală. (vezi Roma - „Cetatea eternă „) sau Constantinopolul devenit Istanbul, capitala celor două mari imperii: Bizantin și Otoman.

Limbaje și scrieri oficiale

Orice stat universal își construiește mijloace oficiale de comunicație mentală și un sistem vizual de comunicație. În aproape toate cazurile, un sistem vizual a luat forma însemnării limbii oficiale. Limba latină, ca limbă oficială a Imperiului Roman a repurtat un triumf extraordinar în provinciile occidentale ale imperiului și în Dacia. În aceste provincii, după căderea Romei, s-au format popoarele și limbile neolatine, existente azi: poporul și limba italiană, franceză, spaniolă, portugheză și română, care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a Imperiului Roman.

Dreptul

În domeniul dreptului statul universal, de altfel ca și în alte domenii, trebuie să țină seama de moștenirea juridică a statelor cucerite. În Imperiul Roman a trăi sub acțiunea dreptului roman era un privilegiu specific și foarte prețuit al cetățeniei romane. Extinderea progresivă a cetățeniei romane în mase tot mai largi de supuși ai imperiului n-a ajuns la capătul ei decât în clipa promulgării edictului lui Caracalla, în anul 212 d. H. În prezent principalii moștenitori direcți ai sistemului juridic roman trebuie căutați printre canoanele Bisericii creștine – ortodoxe - răsăritene și ale Bisericii creștine-catolice occidentale.

Calendarele; moneda

La orice nivel al vieții sociale care depășește stadiul primitiv, unitățile pentru măsurarea timpului, distanței, lungimilor, volumelor, greutateilor și valorilor, constituie nevoi sociale indispensabile. Sistemele de circulație de acest gen sunt mai vechi ca statele organizate. Ele devin probleme importante de soluționat pentru state de îndată ce acestea se constituie, cu atât mai mult această obligație având-o statele universale.

Din toate felurile de măsuri standard, sistemul de măsurare a timpului este cel a cărui nevoie se resimte în mod deosebit. Din seria calendarelor cunoscute ne este mai aproape calendarul iulian și cel gregorian de azi. Iulius Cezar a impus pe cale dictatorială concluziile la

care ajunseseră astronomii, a introdus calendarul ce îi poartă numele, care se apropia atât de mult de exactitatea astronomică încât a rămas în uz mai mult decât un mileniu și jumătate. Asocierea calendarelor cu religia este scoasă în relief de același calendar iulian. În sec. al XVI-lea acesta rămăsese în urmă cu zece zile, așa încât sarcina corectării acestuia și-a luat-o Papa Grigore al XIII-lea în 1582, de unde și numele calendarului gregorian. Nu toate statele și popoarele au acceptat ușor acest calendar. Anglia protestantă l-a adoptat în anul 1752, iar România în 1919. În prezent este un calendar universal folosit de unele popoare, în paralel cu cel propriu. (vezi la evrei, chinezi, etc.)

Moneda

Primul pas spre baterea și răspândirea monedei a constat în alegerea unui anumit bun care să poată fi investit cu funcția de mijloc de schimb și prin acesta să capete o valoare de circulație, independentă față de valoarea lui intrinsecă, de folosință.

Din punct de vedere comercial au existat strânse legături între lumile egipteană, babilonică, siriacă și elenă. În cadrul acestor legături, folosirea metalelor prețioase ca măsură a valorilor, sub formă de bare ușor de cântărit, ajunseseră să fie de uz curent, cu sute și chiar mii de ani înainte ca guvernele anumitor cetăți grecești de pe țărmul asiatic al Mării Egee să ajungă să bată moneda în primele decenii ale sec. al VI-lea î.Hr. De atunci moneda și-a urmat drumul ei glorios în istorie. Cărmuirea romană a băgat repede de seamă marea importanță a baterii unei monede de circulație universală - denarul – mai întâi republican și apoi imperial, care a unit „*orbis romanus*” în plan comercial. Metodele moderne de a răspândi știrile, mijloacele contemporane de propagandă, de la timbrele poștale până la presă și la radio, își află corespondența în sistemul monetar imperial roman, unde moneda și-a dovedit marea și unica ei capacitate ca mijloc de propagandă.

Administrația civilă

Statele universale au adoptat soluții foarte diferite, chiar contrastante în ceea ce privește structura administrațiilor civile.

În Imperiul Roman pentru a se constitui cadrele administrative s-au folosit elementele transmise de moștenirea socială și culturală a epocilor anterioare. Ulterior în cadrul administrației civile romane s-a angajat ordinul ecvestru, sau cu alte cuvinte, clasa mijlocie, care se îndeletnicea cu negoțul și care a ajuns să câștige teren, atât pe seama lumii inferioare, a sclavilor, cât și pe seama aristocrației senatoriale. Biruința acestui ordin asupra rivalilor săi a fost îndreptățită prin eficiența și cinstea desăvârșită cu care funcționarii administrativi din ordinul ecvestru și-au îndeplinit îndatoririle. Provinciile romane au fost administrate eficient. Dar cele care au beneficiat cel mai mult de pe urma sistemelor administrative imperiale

romane au fost bisericile, care au preluat acest model prin mai mulți funcționari deveniți clerici ⁴ și mari prelați.

1.2 Creștinismul și impactul său intercultural

Izvoarele

Creștinismul, la fel ca toate marile religii, iudaismul, islamismul, hinduismul și budhismul, se definește ca mare religie prin ponderea influenței istorice, originalitatea și profunzimea mesajului său, precum și prin numărul mare al adeptilor săi. Marile religii au modelat și continuă să modeleze cultura universală a omenirii. Creștinismul a devenit în timp cea mai globală și universală dintre toate marile religii care au apărut în trecut în Orientul apropiat și îndepărtat, iar influența sa a crescut devenind tot mai mare. Creștinismul, ca expresie a interculturalității poate fi urmărit de la apariția, dezvoltarea, afirmarea și globalizarea sa până în prezent. O asemenea analiză fiind prea amplă pentru scopul nostru, am selectat câteva aspecte ale evoluției creștinismului ca expresie a interculturalității.

Mediul în care a apărut l-a constituit Imperiul Roman, unde exista un sentiment al unității omenirii sub o lege universală. Acest mediu a fost favorabil pentru primirea unei Evanghelii care proclama unitatea omenirii căreia i se oferea salvarea din păcatul originar și apartenența la Biserica creștină, cea a trupului lui Hristos. Această lume, relativ pașnică, care beneficia de un sistem de drumuri excelente, a ușurat deplasarea primilor creștini dintr-un loc în altul, astfel că aceștia au putut predica Evanghelia oamenilor de pretutindeni. Imperiul Roman poate fi asociat cu mediul politic al creștinismului, Atena a fost cea care a ajutat la asigurarea unui mediu intelectual propice pentru propagarea Evangheliei. Romanii au fost cuceritorii politici ai grecilor, care, așa cum spune poetul Horațiu, i-au cucerit pe romani din punct de vedere cultural. Evanghelia universală avea nevoie de o limbă universală ca să poată avea un impact cât mai mare asupra lumii. Așa cum engleza a devenit limba universală în lumea modernă și cum latina a devenit limba universală în lumea învățaților medievali, tot așa greaca a fost limba universală pentru lumea antică. În Imperiul Roman orice om cult cunoștea atât greaca cât și latina. Doar recent s-a descoperit că greaca Noului Testament a fost greaca omului de rând în timpul lui Iisus Hristos.

La rândul ei, filozofia greacă a pregătit apariția creștinismului prin faptul că a distrus religiile mai vechi. În timpul venirii lui Iisus Hristos filozofia greacă decăzuse, iar acest faliment a predispus mințile oamenilor spre o abordare mai spirituală a vieții. Creștinismul a fost singurul capabil

⁴ Toynbee, A., op. cit., p. 102-104.

să umple golul din viața spirituală a vremii.⁵ Contribuțiile religioase la împlinirea vremii le include atât pe cele ale grecilor și romanilor cât și pe cele ale iudeilor. Dar oricât de mari au fost contribuțiile Romei și Atenei la creștinism, cele ale iudeilor ies în evidență ca ereditatea creștinismului. „Creștinismul s-a dezvoltat în mediul politic al Romei și a trebuit să facă față mediului intelectual creat de gândirea greacă, dar legătura lui cu iudaismul a fost mult mai intimă. Iudaismul poate fi considerat ca tulpina pe care să înflorească trandafirul creștinismului.”⁶

Poporul evreu a oferit creștinismului Vechiul Testament, datorită căruia mulți prozeliti evrei au putut trece de la iudaism la creștinism. Cărțile Vechiului Testament și cele ale Noului Testament, date sub inspirația Duhului Sfânt, aveau să fie literatura Bisericii, întruchipate în Biblie, cartea sfântă a creștinismului. Sinagoga a fost instituția care a fost de mare folos pentru apariția și dezvoltarea creștinismului primar, ea făcând parte integrantă a vieții evreiești. Ea a fost locul în care apostolul Pavel, evreu prin origine, cunoscător al limbii grecești și cetățean roman, a mers să predice în toate orașele în care a ajuns în cursul călătoriilor sale misionare. Însuși Iisus Hristos, ca orice evreu s-a rugat rostind psalmi. (pe cruce El a repetat psalmul 21, în care își exprima credința în Dumnezeu).

Urmând exemplul lui Iisus Hristos creștinii reiau mereu psalmii compuși de regele David, în rugăciunile publice ale Bisericii.

Întemeierea bisericii și lucrarea apostolilor

Încă de la începutul misiunii sale, Iisus Hristos a adunat mulțimi, a atras ucenici, și i-a ales pe cei doisprezece apostoli. Adunarea oamenilor începe cu fiii lui Israel dar ea se extinde în rândul păgânilor, cei din Antiohia fiind alături de evrei primii convertiți și care întâia oară „s-au numit creștini”.⁷ Începând cu Cinzecimea, când evreii din toate părțile lumii mediteraneene au fost prezenți la Ierusalim (devenit centrul celor trei mari religii) a fost fondată Biserica. Creșterea a fost rapidă. Hristos i-a însărcinat pe cei doisprezece apostoli să propovăduiască Evanghelia și să adune Biserica „în Ierusalim, în toată Iudeea și în Samaria și până la marginea pământului „.

Cei doisprezece apostoli au cutreierat lumea răspândind cuvântul lui Dumnezeu interpretându-L pe Iisus Hristos pentru popoarele în mijlocul cărora au propovăduit noua credință. În părțile noastre la Dunărea de Jos, a propovăduit Apostolul Andrei, cel care avea să fie martirizat pe cruce în

⁵ Cairns, E., E., *Creștinismul de-a lungul secolelor*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 1997, p. 33-34.

⁶ Cairns, E., E., idem, p. 35.

⁷ Philippe, G. (coordonator), *Faptele Apostolilor 11,27 Marile religii*, București, Editura Orizonturi, 1995, p. 235.

forma literei X, în orașul Patras din Grecia, care îi poartă și astăzi numele. În cele trei secole de mare martiraj creștin Biserica a fost silită să se concentreze și asupra modalității de a face față problemelor interne ridicate de eretici. Persecuția a încetat odată cu Edictul de la Milano, din anul 313, d. H., emis de împăratul Constantin cel Mare. Metoda adaptată de Biserică pentru rezolvarea diferențelor de opinie, vitale în legătură cu sensul Evangheliei, a fost conciliul ecumenic sau universal, de obicei convocat și prezidat de împăratul roman. Primul conciliu ecumenic de la Niceea, în 325 d.H. a fost prezidat de împăratul Constantin cel Mare. Au avut loc șapte concilii care au fost reprezentative pentru întreaga Biserică creștină. Marii conducători ai Bisericii creștine din toate părțile imperiului își reprezentau localitățile lor și își dădeau concursul la elaborarea soluțiilor pentru probleme teologice care dominau gândirea creștinilor în această epocă.⁸

În paralel opera de evanghelizare s-a extins în toată Europa aducând sub semnul crucii popoarele păgâne, în provinciile Imperiului Bizantin și în Nordul Africii. Totodată Biserica de Răsărit, mai mult decât cea de Apus a fost slăbită de pierderea teritoriilor luate de mahomedani și s-a concentrat asupra apărării Constantinopolului, după pierderea Ierusalimului și a Țării Sfinte. Această luptă grea și îndelungată a împiedicat activitatea misionară de anvergură a Bisericii Creștine de Răsărit. Papa a folosit aceste împrejurări pentru a-și întări propria poziție. În această epocă s-au accentuat și diferențele de opinie. La 16 iulie 1054 s-a produs marea schismă, care a rupt unitatea Bisericii, cele două biserici mergând pe drumuri separate. Excomunicarea reciprocă a fost îndepărtată abia în 7 decembrie 1965 și a început mișcarea ecumenică de refacere a unității creștine. Cu toate diferențele din rândul Bisericii creștine și a desprinderilor ulterioare, precum și a unor perioade de regres, rolul cultural al creștinismului a crescut mereu până în contemporaneitate.

Universitățile, arta plastică, literatura religioasă, filozofia teologică, școlile ecleziastice, sunt câteva demersuri culturale inițiate și dezvoltate de Biserica creștină, luată în ansamblul său. În prezent creștinismul se confruntă cu noi provocări cărora încearcă să le facă față cu mari eforturi.

1.3 Etnicitatea în spațiul românesc

Factorul geografic, definit de spațiul carpato-danubiano-pontic, în care s-a născut poporul român, și influența acestuia asupra evoluției sale a fost evaluat diferit de specialiști, dar toți sunt de acord că nu poate fi ignorat.

Definirea cea mai succintă a dat-o Grigore Ureche, când a constatat că țara sa, constatare valabilă pentru tot spațiul românesc, este situată „în calea răutăților”, adică pe direcția expansiunilor și năvălirilor.

⁸ Cairns, E., E., op.cit., p. 127.

Încă înainte de etnogeneză, în acest spațiu geografic, au existat contacte, atât violente cât și pașnice, între autohtoni și cei atrași de mirajul deplasărilor. Exemplul cel mai edificator, înaintea romanizării, au fost „contactele dintre autohtonii geți și coloniștii greci, în general pașnice, schimburile economice eliminând asperitățile și integrând pe nou veniții în mediul getic. Grecii aduceau o civilizație superioară celei băștinașe, încât dacă influențele au fost reciproce, este sigur că transmisia a fost precumpănitoare dinspre colonii spre interiorul getic”.⁹

Dar problema fundamentală a istoriei noastre o reprezintă etnogeneza românească, adică formarea poporului român și a limbii române, care constituie totodată o parte a procesului complex și îndelungat, desfășurat pe continentul european sub înrâurirea Imperiului Roman.

Acest proces poartă, așa cum sublinia N. Iorga, „Sigiliul Romei”.

Romanizarea intensă a autohtonilor geto-daci constituie esența procesului de aculturație. El a început înainte de cucerirea Daciei de către romani, prin legăturile economice dintre cele două maluri ale Dunării și a continuat și după plecarea administrației și armatei imperiale, prin legăturile economice și religioase dintre sudul și nordul Dunării de Jos și prin prezența garnizoanelor romano-bizantine pe malul stâng al fluviului. Superioritatea categorică a civilizației romane față de cea geto-dacă și-a spus cuvântul; ea s-a impus în spațiul carpato-danubian, a romanizat pe băștinași și a făcut din geto-daci, mai întâi romani, apoi romanici și în cele din urmă români.¹⁰ Limba latină a fost principalul factor de romanizare, alături de armată, coloniști, administrație, veterani, religie, drept, învățământ, economie.(ordinea este aleatorie)

Desfășurarea etnogenezei românilor a fost însoțită de răspândirea creștinismului în aria de formare a acestui popor, ceea ce a fundamentat afirmația că „românii s-au născut creștini” prin penetrarea lentă și tăcută a noii religii în comunitățile daco-romane. De la Dunărea de Jos, unde a propovăduit cel întâi chemat la apostolat de Iisus Hristos, apostolul Andrei, a plecat călugărul Dionisie cel Mic, ajuns mai târziu la Roma, cel care a calculat era creștină după anul nașterii lui Hristos. Deși el a greșit cu șase sau patru ani, acest calendar a rămas până astăzi la temelia calendarului actual.

Desăvârșirea etnogenezei Românești a avut loc în „mileniul migrațiilor „prin asimilarea acestora, inclusiv a slavilor, cei mai numeroși dintre ei. Prezența slavilor în spațiul carpato-danubiano-pontic a fost mai îndelungată decât a altor migratori, iar relațiile lor cu autohtonii mult mai strânse. Așa se explică, în parte, aportul slav însemnat în lexicul limbii

⁹ Constantiniu, F., *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 29.

¹⁰ Constantiniu, F., op. cit., p. 41.

române, dar el nu a afectat caracterul latin al acesteia. O mare parte a cuvintelor de origine slavă au intrat în limba română, după încheierea etnogenezei românilor în secolul al VIII-lea și după creștinarea slavilor începând cu sec. al X-lea prin acțiunea hotărâtă a cneazului Vladimir.

Limba română este o limbă latină, structura gramaticală și cea mai mare parte a fondului principal de cuvinte fiind de origine latină. Formarea poporului și a limbii române a urmat aceleași faze ca și etnogeneza italienilor, francezilor, spaniolilor și portughezilor, popoarele neolatine și limbile romanice care constituie cea mai prețioasă moștenire a Imperiului Roman.

1.4. Vocația interculturalității la români

Poporul român este singurul popor romanic european de expresie religioasă creștin ortodoxă, iar prin așezarea sa geografică face legătura între civilizația occidentală și cea orientală.

Civilizația românească și-a construit de timpuriu un stil original de viață și cultură nu prin izolare sau închidere în sine ci prin modul în care a știut să-și trăiască destinul istorico-geografic - decurgând din situarea sa la confluența a două mari tipuri de civilizație: occidentală și orientală, prin modul în care a știut să facă din acest lucru, precum și din alte contacte sau impacte mai de durată, factori de creație culturală și civilizatorică. Nobila sa plămadă originară împrejurările aspre ale vieții i-au modelat caracterul, l-au ferit de șovinisme și intoleranțe belicoase, conferindu-i în același timp o înaltă conștiință de sine, demnitate și fermitate în apărarea intereselor sale fundamentale, a pământului strămoșesc, a însăși ființei naționale.¹¹

Forța creatoare și originalitatea unei culturi nu constau în puritate etnică, ceea ce implică intoleranță și exclusivism, ci în capacitatea de asimilare și reconstrucție, în deschidere benefică față de adevăratele sale surse de creație arhietipală. De pe aceste poziții au fost respinse excesele de orice fel - atât cele latinizant occidentaliste sau bizantine, orientaliste. Noi am fost și suntem situați geografic și istoric, la confluența celor două lumi, împrejurare din care au decurs pericole și frustrări, dar și mari șanse pentru viitorul nostru dacă știm să preluăm ceea ce este mai bun și mai corespunzător cu nevoile noastre, pentru o dezvoltare liberă.

Aparținând Europei, făcând parte ca și descendență spirituală din Răsărit, cultura și istoria noastră modernă și-a îndreptat ciclic privirile spre occident. Între orient și occident, vocea românească sună inconfundabil.

Să menționăm câteva aspecte culturale independent de tendințe și interese divergente. Pe teritoriul țării noastre au existat întotdeauna, pe

¹¹ Tănase, Al., *O istorie umanistă a culturii române*, vol. I, Editura Moldova, Iași, 1995, p. 24-26.

lângă confruntări, tensiuni și conflicte de tot felul, un dialog benefic al diferitelor forme de cultură, ceea ce presupune interinfluențe, circulația de modele, impulsuri reciproce. Aceste interinfluențe se pot constata încă de la începuturile statalității românești în construcții de genul cetăților fortificate, al construcțiilor civile sau în arhitectura religioasă. Însuși Basarab I, Întemeietorul de țară și-a legat numele de asemenea ctitorii, între care strălucește și azi Biserica domnească Sfântul Nicolae din Curtea de Argeș așa cum subliniază istoricul de artă Vasile Drăguț, „un edificiu de extremă importanță pentru înțelegerea posibilităților și aspirațiilor culturale ale Țării Românești din prima jumătate a veacului al XIV-lea.”. Această ctitorie evident de inspirație bizantină, a fost adaptată la condițiile locale care să marcheze gustul pentru frumos și armonie și să ilustreze totodată voința de independență a Țării Românești.

În Moldova influențele bizantine în artă se îmbină armonios cu trăsăturile locale dând naștere stilului moldovenesc, specific în arhitectura religioasă, reprezentat de capodoperele pictate care extind această artă și în exterior. Tehnica și arta picturii exterioare se păstrează la câteva biserici până azi, între ele strălucind Voronețul, supranumit „Capela Sixtină” a Moldovei.

În Transilvania unde realitatea istorică a impus conviețuirea românilor autohtoni cu alogenii unguri, secui, sași și alte grupuri etnice mai restrânse, cultura reprezintă o expresie a interdependențelor în multiple forme, dimensiuni și domenii.

Comunitățile românești care își caută în primele secole ale celui de al doilea mileniu forme adecvate de organizare politică și anume voievodatele, s-au dezvoltat sub raport cultural preponderent în orbita ortodoxismului bizantin pe un fond puternic local romano-dacic. Ele n-au fost lipsite de influențe occidentale, îndeosebi după ce creștinismul romano-catolic a fost introdus în regatul ungar, ceea ce a facilitat pătrunderea pe teritoriul țării noastre a unor forme de artă romanice și gotice. Acestea se vor armoniza în timp și spațiu cu reprezentările de artă ortodoxă de sorginte bizantină din spațiul românesc transilvan. În acest context Brașovul este un exemplu emblematic prin monumentele sale, între acestea reprezentativă este Biserica Sfântul Nicolae. Aceasta este o biserică ortodoxă ctitorită cu ajutorul domnitorilor din cele două țări românești extracarpătice, iar în arhitectura sa se întâlnesc elemente gotice și renașcentiste.

Asemenea exemple definesc întreaga noastră istorie și cultură. Interculturalitatea în spațiul românesc este o realitate nu numai în domeniul cultural-artistic dar și național, economic, social, religios, fără a înlătura sau diminua specificul național, dimpotrivă îl îmbogățește.

1.5 Aspecte contemporane ale conviețuirii în spațiul românesc

Realitatea etnică în prezent din țara noastră cuprinde majoritatea românească și cele nouăsprezece minorități reprezentate în Parlamentul României. Desigur că mai există grupuri mai mici sau persoane aparținând altor etnii, formate mai ales din imigranți sosiți în țară după 1989, care nu au reprezentanți în instituțiile statului român și nu au obținut statutul de minoritate etnică.

Cetățenii români aparținând minorităților etnice, recunoscute oficial în prezent, s-au așezat pe teritoriul românesc în decursul veacurilor, fie în mod violent, sau cei mai mulți în mod pașnic, organizat sau din inițiativă proprie.

Încă din perioada confruntărilor violente între voievozatele românești din Transilvania și regalitatea feudală maghiară, au pătruns aici grupuri mai mari sau mai mici de populație maghiară ca și persoane situate pe diferite trepte în ierarhia social-politică, religioasă și militară.

Pe măsura înaintării în Transilvania și pentru încheierea cuceririi și stăpânirii acesteia oficialitățile ungare au colonizat și organizat unele populații străine pe teritoriul românesc. În afară de unguri, primul grup etnic mai important, așezat la începutul mileniului II în Transilvania au fost secuii. În secolele XII și XIII au fost colonizați în mai multe valuri și din diferite regiuni germane sașii. Ei s-au așezat ca și secuii pe teritorii locuite de români, împreună contribuind la realizarea unei civilizații originale în spațiul istoric românesc.

În secolul XIII, după devastatoarea năvălire tătaro-mongolă din 1241-1242, masa românilor nord-dunăreni a fost împărțită între două arii de dominație politică și de civilizație: Cea a Regatului Ungur și cea a Hoardei de Aur, din cadrul căreia o mică parte a locuitorilor a rămas pe teritoriul de azi al țării noastre în zona dintre Dunăre și Mare.

Cu timpul pe teritoriul Țărilor Române, apoi al României s-au așezat treptat alte etnii care formează în prezent minoritățile naționale împreună cu cele menționate mai sus, între care enumerăm bulgarii, turcii, ucrainenii, rușii-lipoveni, polonezii, slovaci, cehii, grecii, sârbii, evreii, țigani, armenii, albanezii, tătari, croați și italieni. În general minoritățile s-au așezat în teritoriul românesc fie în legătură cu persecuțiile din propriile țări, de care au fugit, fie ca negustori, în urma unor conflicte interne sau în alte împrejurări.

Minoritatea țigănească este, oficial, cea de-a doua ca pondere în România, dar ancheta întreprinsă de sociologii Elena și Cătălin Zamfir în 1992 identifică o cifră superioară celei oficiale. Ei consideră că cel puțin o jumătate dintre romei nu s-au declarat ca atare la recensământ.¹²

¹² Neculau, A., *O minoritate pregnantă*, în Cozma, T., (coordonator), *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*, Iași, Editura Polirom, 2001.

Comparativ cu celelalte țări europene, se pare că este cea mai numeroasă și cea mai pregnantă minoritate.

Minoritățile naționale, precum și cele religioase sau chiar sexuale se bucură de libertate în conformitate cu legea fundamentală a țării și alte legi specifice.

Potrivit Constituției, cu modificările aduse prin referendumul din 18-19 octombrie 2003, minoritățile naționale dobândesc noi drepturi, inclusiv pe acelea de a-și folosi limba maternă în administrație și justiție. Din această perspectivă, politica României față de minorități poate constitui un exemplu pentru țările vecine și chiar pentru unele țări occidentale. Recomandările Consiliului Europei au contribuit și ele la elaborarea acestei politici dar și la legitimarea educației pentru minorități.

Pentru viitor însă, trebuie să se țină cont de creșterea nivelului de internaționalizare a populației școlare în spațiul european iar politica educațională să nu mai admită discriminarea grupurilor minoritare față de cele majoritare. Numai astfel interculturalitatea se va realiza în mod pașnic și egal pentru toți.

TEMĂ:

1. Definiți: grup minoritar, grup cultural, etnocentrism, conflict.

Bibliografie

1. Toynbee, J., Arnold, *Studii asupra istoriei*, Sinteză a volumelor I-VI de D. C. Somervell, București, Editura Humanitas, 1997.
2. Toynbee, J., Arnold, *Studii asupra istoriei*, Sinteză a volumelor VII-X de D. C. Somervell, București, Editura Humanitas, 1997.
3. Cairns, E., Earle, *Creștinismul de-a lungul secolelor*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 1997.
4. Philippe Gaudin (coordonator) *Marile religii*, București, Editura Orizonturi, 1995.
5. Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, București, ed. a II-a, Editura Univers enciclopedic, 1999.
6. Neculau, Adrian, *O minoritate pregnantă*, în Cozma, Teodor, (coordonator) *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*, Iași, Editura Polirom, 2001.
7. Tănase, Alexandru, *O istorie umanistă a culturii române*, vol. I, Iași, Editura Moldova, 1995.